

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE  
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 11, 2023

---

JOANNA OGORZAŁEK

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE, LONDYN  
ORCID 0000-0002-4626-4963

*A CÓŻ PIĘKNIEJSZEGO NAD NIEBO, KTÓRE  
PRZECIEŻ OGARNIA WSZYSTKO, CO PIĘKNE.  
„ASTRONOM KOPERNIK” W LONDYŃSKIEJ  
NATIONAL GALLERY I OGNISKU POLSKIM*

1. DWIE INDYWIDUALNOŚCI PRZEMOŻNEGO TALENTU:  
MIKOŁAJ KOPERNIK I JAN MATEJKO

**N**a mocy uchwał podjętych przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej rok 2023 został Rokiem Kopernikańskim w celu uczczenia podwójnego jubileuszu – 550. rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika (1473–1543) i 480. rocznicy jego śmierci oraz Rokiem Jana Matejki (1838–1893) w związku ze 185. rocznicą urodzin i 130. rocznicą śmierci powszechnie cenionego malarza (Lubicki, 2023).

Gwoli uczczenia wielkiego odkrywcy 29 kwietnia 2021 roku w Londynie odbyła się coroczna Międzynarodowa Konferencja Kwietniowa Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) w Londynie. Tegoroczny temat Konferencji nosił tytuł: „Mikołaj Kopernik i jego wpływ na życie i naukę – historycznie i współcześnie”.

Prelegentka porwana treścią genialnego dzieła i wizerunkiem samego geniusza astronomii w najbardziej prestiżowym muzeum w Wielkiej Brytanii – The



1. ZAPROSZENIE NA KONFERENCJĘ. STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://PUNO.AC.UK/KONFERENCJE/XIII-KONFERENCJA-KWIETNIOWA](https://puno.ac.uk/konferencje/xiii-konferencja-kwietniowa), DOSTĘP 21 VIII 2023

National Gallery w Londynie, zaprezentowała na Konferencji sylwetkę dwóch słynnych Polaków, których nierozzerwalnie łączy jedna rzecz: wielki polski malarz namalował obraz przedstawiający wielkiego polskiego uczonego (Lubicki, 2023), niemieckiego pochodzenia.

Wystąpienie to było częścią współpracy naukowej, obejmujące tematykę związaną z sylwetką Mikołaja Kopernika w wybranych internetowych anglojęzycznych materiałach dydaktycznych, jak również prezentacją postaci wielkiego naukowca w podręcznikach polonijnych oraz w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego (Gapińska, Mackenzie, 2023).

## 2. *POLSCE MIŁOŚĆ MA NALEŻY* (BOGUCKI, 1956, S. 153)

Uświadomienie światowych zasług Polski i Polaków dla nauki oraz ukazanie kulturowego dziedzictwa naszego malarstwa to ważny czynnik życia i działalności naszego środowiska oraz próba zbliżenia się z własnymi możliwościami interpretacji historii poprzez osobistą moc ekspresji.

*Ja widzę też i słońce, i kontrasty cienia odbijającego niebo [...] [jednak] pamiętajcie panowie – mówi do studentów Stary Mistrz Matyjasz – mamy właściwie dwie ojczyzny: sztukę i kraj. Oddzielać znaczenia sztuki od znaczenia ojczyzny nam dziś nie wolno* (Sonik, 1999, s. 29–31).



2. WNEȚRZE DOMU JANA MATEJKI W KRAKOWIE ORAZ AUTOPORTRET MALARZA Z 1887 R. THE NATIONAL GALLERY W LONDYNIE. FOT. PUBLICZNA DOMENA FACEBOOK (MARTA DE ZUNIGA), STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.BRITISHPOLES.UK/KOPERNIK-MA-TEJKI-WYSTAWIONY-W-LONDYŃSKIEJ-NATIONAL-GALLERY-PIERWSZY-POLSKI-OBRAZ-W-HISTORII/](https://www.britishpoles.uk/kopernik-matejki-wystawiony-w-londyńskiej-national-gallery-pierwszy-polski-obraz-w-historii/), DOSTĘP 15 IV 2023

Dzieła jego ręki poruszały do głębi serca rodaków (Bogucki, 1956, s. 126). Wybór tematyki historycznej był zawsze wyborem z miłości, a nie z rozsądku. W artykule „Matejko i jemu współcześni, Liliana Sonik stwierdza: *Jan Matejko nie umie ani nie chce pisać o historii, więc ją maluje* (Sonik, 1999, s. 29–31).

### 3. OPOWIADANIE O ZAPOMNIANYM KAWAŁKU POLSKIEJ SZTUKI, POLSKIEGO DZIEDZICTWA TRZEBA ZACZAĆ OD MATEJKI (ZUNIGA, 2021)

Najważniejsza w Wielkiej Brytanii galeria malarstwa i jedno z najliczniej odwiedzanych muzeów na świecie w swojej najwspanialszej kolekcji obrazów posiada ponad 2300 płócien (Niedziński, 2021), głównie malarzy zachodnioeuropejskich od połowy XIII wieku do roku 1900, *ale mamy nadzieję* – powiedział Gabriele Finaldi, dyrektor The National Gallery, podczas pokazu prasowego wystawy, *że są inne prądy, bardzo ważne prądy w malarstwie europejskim, które nie były jeszcze reprezentowane. Polska ma bardzo silne własne tradycje malarskie, znaczącą XIX-wieczną szkołę malarską* (Zespół w Polityce, 2021), niesłusznie nieobecna tutaj, w Wielkiej Brytanii (Bojdo, 2021).



3. ZAPOWIEDŹ WYSTAWY „MATEJKO’S »COPERNICUS«” W NATIONAL GALLERY. STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.NATIONALGALLERY.ORG.UK/STORIES/ONE-PAINTING-MANY-VOICES-COPERNICUS](https://www.nationalgallery.org.uk/stories/one-painting-many-voices-copernicus), DOSTĘP 21 VIII 2023

Przedstawiciele The National Gallery oraz Instytut Kultury Polskiej w Londynie, przy wsparciu The Capricorn Foundation, Biura Programu „Niepodległa” Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu?, podjęli mniej więcej sześć lat temu trafną decyzję zaprezentowania gościom na Trafalgar Square dwóch znamienitych Polaków: Mikołaja Kopernika (1473–1543), renesansowego astronoma, który zrewolucjonizował nasze rozumienie miejsca w kosmosie, i Jana Matejki (1838–1893), artysty, który wierząc w sens świata, *uksztaltował wyobraźnię swojego narodu* (Sonik, 1999, s. 29).

*Matejko jest znaczącą postacią, ale nie jest zbyt znany poza Polską, natomiast Kopernika znają wszyscy i to pomaga. Wybór Matejki – i tego konkretnego obrazu – jako pierwszego polskiego malarza w The National Gallery był oczywisty*

– wyjaśnił Christopher Riopelle, kurator wystaw malarstwa po 1800 roku (Zespół w Polityce, 2021). Dlatego od Jana Matejki należy rozpocząć opowieść o polskim malarstwie XIX wieku (Bojdo, 2021).

Ze względu na obowiązujące obostrzenia związane z pandemią Covid-19 data ekspozycji dzieła Jana Matejki (od 25 marca do 27 czerwca 2021 roku) była dwukrotnie przekładana. Miarą tej dobrej współpracy okazała się zaplanowana wystawa czasowa wybitnych artystów spoza Wielkiej Brytanii, których twórczość zasługuje na odkrycie i pokazanie międzypaństwowej, szerokiej publicz-



4. JAN MATEJKO, „ASTRONOM KOPERNIK, CZYLI ROZMOWA Z BOGIEM”, 1873, OLEJ NA PŁÓTNIE, 225 × 315 CM, NA WYSTAWIE W THE NATIONAL GALLERY W LONDYNIE, OBRAZ WYPOŻYCZONY Z COLLEGIUM NOVUM UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO. STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.BRITISHPOLES.UK/KOPERNIK-MATEJKI-WYSTAWIONY-W-LONDYŃSKIEJ-NATIONAL-GALLERY-PIERWSZY-POLSKI-OBRAZ-W-HISTORII/](https://www.britishpoles.uk/kopernik-matejki-wystawiony-w-londyńskiej-national-gallery-pierwszy-polski-obraz-w-historii/), DOSTĘP 21 VIII 2023

ności. Wystawa łącząca naukę i sztukę została otwarta dla publiczności 21 maja i miała zakończyć się 22 sierpnia 2021 roku. Ze względu na cieszącą się popularność kultowym dziełem i wysoką frekwencją odwiedzających The National Gallery ostatecznie zdecydowano się przedłużyć wystawę o tydzień – polskie dzieło można było podziwiać do 30 sierpnia (The National Gallery, 2020).

Wystawa była wynikiem partnerskiej współpracy między The National Gallery a Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, które wypożyczyło obraz, oraz Muzeum Narodowym w Krakowie, które udostępniło szkic do obrazu i autoportret Jana Matejki (Niedziński, 2021). Międzynarodowy debiut w prestiżowym miejscu *pokazał, jak ważne dla naszego dziedzictwa są odkrycia Mikołaja Kopernika* – powiedział Jan Kowalski, dyrektor Biura Programu „Niepodległa” (Woroch, 2021), który tak jak Arkady Rzegocki, ambasador RP w Wielkiej Brytanii, Marta de Zuniga, dyrektor Instytutu Kultury Polskiej w Londynie, czy państwo Huttnowie oraz inni darczyńcy i miłośnicy krakowskiego mistrza, otrzymali podziękowanie za wsparcie wystawy.

Ekspozycja czasowa została zaproponowana i kuratorowana przez Christophera Riopelle, kuratora w National Gallery, specjalizującego się w malarstwie po 1800 roku, który zrobił tak wiele, aby przybliżyć brytyjskiej publiczności mało znane aspekty malarstwa europejskiego, amerykańskiego i australijskiego,



5. „ASTRONOM KOPERNIK, CZYLI ROZMOWA Z BOGIEM” – PUBLIKACJA I MATERIAŁY PRASOWE. THE NATIONAL GALLERY, LONDON, DISTRIBUTED BY YALE UNIVERSITY PRESS, 2021

oraz profesora Owena Gingericha, profesora astronomii i historii nauki, światowego autorytetu w badaniach dzieła *O obrotach sfer niebieskich* Kopernika.

Wystawę dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu w ramach Programu „Niepodległa” na lata 2017–2022. Wsparcia użyły również Muzeum Narodowe w Krakowie (Dom Jana Matejki), Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Narodowe Muzeum Morskie w Greenwich (The National Gallery, 2020).

Ekspozycji towarzyszyła publikacja przygotowana przez Andrzeja Szczerkiego, dyrektora Muzeum Narodowego w Krakowie oraz profesora w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego (Niepodległa, 2021).

#### 4. BEZMIARY GWIAZD NA JEGO WZROK CZEKAŁY (ŻEROMSKI, 1926, S. 216) – PIERWSZA WYSTAWA POLSKIEGO DZIEŁA SZTUKI W SERCU LONDYNU

Długo wyczekiwaną i zarazem pierwszą ekspozycją po zakończeniu lockdownu (16 grudnia 2020 – 16 maja 2021) (Niepodległa, 2021) była pierwsza wystawa polskiego dzieła sztuki: „Conversations with God: Jan Matejko’s Copernicus” („Rozmowa z Bogiem: Kopernik Jana Matejki”), którą w 102 dni odwiedziło 62 889 osób (The National Gallery, 2023). Wystawę w sali nr 46 można było oglądać codziennie w godzinach 10–18 (w piątki do 21). Do pomieszczenia mogło wówczas wejść tylko dziewięć osób. Wstęp był bezpłatny.

## Exhibitions

The Gallery was pleased to stage a wide-ranging programme of twelve ticketed and free exhibitions at Trafalgar Square, including the extension of those projects which had been most severely impacted by lockdowns during 2020. In addition to major exhibitions on Dürer, in partnership with the Suermondt-Ludwig Museum Aachen, and Poussin in partnership with the J Paul Getty Museum, Los Angeles, the Gallery was delighted to create spotlight exhibitions for major masterpieces, including the Polish national icon The Astronomer Copernicus by Jan Matejko and Gainsborough's Blue Boy, on loan for the first time in a century and opening exactly one hundred years to the day when it was last seen in the UK.

The following exhibitions were open at the Gallery during the period 2021-2022. All exhibitions were closed during the period of national lockdown, 16 December 2020 – 16 May 2021.

| Exhibition   | Attendance                    | Location  |
|--|-------------------------------|---|
| 2020 National Gallery Artist in Residence<br>Rosalind Nashashibi: An Overview of Passion and Sentiment | (*)                           | Room 30<br>25 November 2020 – June 2021   |
| Sensing the Unseen:<br>Step into Gossaert's 'Adoration'  | 4,216                         | Room One<br>9 December 2020 – 13 June 2021  |
| Conversations with God: Jan Matejko's Copernicus   | 62,889                        | Room 46<br>21 May – 30 August 2021  |
| The Fourth Plinth Shortlist Exhibition   | (*)                           | Annenberg Court<br>24 May – 4 July 2021   |
| Bellotto: The Königstein Views Reunited  | 41,031                        | Room One<br>22 July – 31 October 2021   |
| Poussin and the Dance<br>(£)   | 20,375                        | Ground Floor Galleries<br>9 October 2021 – 3 January 2022                           |
| The Credit Suisse Exhibition:<br>Durer's Journeys: Travels of a Renaissance Artist<br>(£)              | 43,741                        | Sainsbury Wing Temporary Exhibitions Gallery<br>20 November 2021 – 27 February 2022 |
| Kehinde Wiley at the National Gallery:<br>The Prelude  | 162,567                       | Sunley Room<br>10 December 2021 – 18 April 2022                                     |
| Gainsborough's Blue Boy  | 111,845<br>(to 21 April 2022) | Room 46<br>25 January – 15 May 2022   |
| 2021 National Gallery Artist in Residence<br>Ali Cherri: 'if you prick us, do we not bleed?'           | (*)                           | Rooms 57, 58 & 59<br>16 March – 12 June 2022  |

6. INFORMACJA O LICZBIE GOŚCI NA WYSTAWIE W NATIONAL GALLERY. STRONA INTERNETOWA: NATIONALGALLERY.ORG.UK, DOSTĘP 2 IV 2023

Centralnym punktem ikonograficznej wystawy i jednym z najbardziej lubianych dzieł sztuki w Polsce (Baczyński, 2021) było niesamowicie ekspresyjne i kultowe dzieło – „Conversation with God: Jan Matejko's Copernicus”, które odwiedziło największą i najbardziej prestiżową galerię na Wyspach Brytyjskich, by promować polską kulturę za granicą i przedstawić gościom National Gallery postać Jana Matejki (Niepodległa, 2020).

Ten imponujących rozmiarów obraz z 1873 roku najsłynniejszego polskiego malarza XIX wieku został namalowany z okazji 400-lecia urodzin polskiego odkrywcy, *największego z wielkich* (Petelscy, 1973), Mikołaja Kopernika. Mistrz Matejko, uważając, że powinnością artysty jest udział we wszystkich państwo-

wych uroczystościach rocznicowych, sam wystawił i ceremonialnie odsłonił to wielkie dzieło (Bogucki, 1956, s. 148).

Potężny obraz przedstawia w zupełnej samotności (Bogucki, 1956, s. 146) *najwybitniejszego astronoma w dziejach całego świata* (Rafalski, 2023) nie w momencie dokonywania przełomowego odkrycia, gdyż model ruchu planet wokół Słońca jest już ukończony, lecz w trakcie obserwacji nieba z jego prywatnej wieży na wzgórzu katedralnym we Fromborku.

Kompozycja „Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem” ukazuje przejętego wielkością własnego umysłu uczonego, który na tle dociekań i badań obrotu ciał niebieskich wzniósł się tak wysoko ponad poziom ówczesnych ludzkich rozumowań, że w chwili cudownej ekstazy (wszechmocy, która rozłiła w nim iskrę geniuszu), po odkryciu obrotu Ziemi wokół Słońca, upada w swoim obserwatorium na kolana, by móc rozmawiać z samym Bogiem (Lubicki, 2023).

Sytuację tę wyraża nie tylko to, „co widać na obrazie”, ale również „jak widać”. Sprawę pierwszą wyraził artysta przez dokładnie zrównoważony, geometryczny porządek kompozycji, a także przez rzadką u niego niezwykłą precyzję modelunku, wydobywającą mocno kształty najdrobniejszych nawet przedmiotów. Malarskie określenie stanu natchnienia zostało uzyskane głównie działaniem światła. Jego zimny, tajemniczy blask zaostrza wymowę twarzy rzeźbionej wzruszeniem i drżących, białych dłoni, ślizga się po zawile łamanych fałdach szaty, pada jasną plamą na tablicę z Układem Słonecznym, rzuca cienie między przedmiotami, połyskuje niepokojąco na kartkach papieru, na przyrządach astronoma i leżącym obok sznurze, nadając każdej rzeczy jakąś niesamowitą, nadmierną plastyczność. W ten sposób wściekłość widzenia i stan natchnionego podniecenia myśli łączą się ze sobą w wyglądzie obrazu (Bogucki, 1956, s. 149).

W drodze publicznej subskrypcji (ze składek publicznych) ten monumentalny obraz o rozmiarach 2,25 × 3,15 m został zakupiony dla Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, macierzystej uczelni Kopernika, i został umieszczony w Collegium Novum. Według indywidualności przemożnego talentu (Łepkowski, 1938, s. 19) miał to być wizerunek celebrujący geniusza astronomii, jego polskość i wiarę katolicką, wyrażający jednocześnie aspiracje narodu, który utracił swój kraj w wyniku XVIII-wiecznych rozbiorów politycznych, kiedy Polska została podzielona między Rosję, Prusy i Austrię. Matejko jest jednym z ostatnich, a może nawet ostatnim malarzem, który chce nadawać sens świa-





7. KOPIA DZIEŁA *DE REVOLUTIONIBUS ORBIUM COELESTIUM (O OBROTACH SFER NIEBIESKICH)* KOPERNIKA ORAZ WSTĘPNE SZKICE – STUDIUM „KOPERNIK, ROZMOWY Z BOGIEM” NA WYSTAWIE, UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI, DOM MATEJKI W KRAKOWIE I NATIONAL GALLERY W LONDYNIE. FOT. JOANNA OGORZAŁEK I STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=-N7ZNv-FWSU](https://www.youtube.com/watch?v=-n7ZnV-FWSU), DOSTĘP 21 VIII 2023

tu, jaki opowiada, wierząc w logikę i celowość historii oraz w sens i słuszność sztuk, co pozostaje czymś więcej niż dekoracyjnym kawałkiem płótna przeznaczonym do zawieszenia przed kanapą (Sonik, 1999, s. 29).

##### 5. W ZGODZIE Z JEGO MYŚLĄ JEST NIEBO (ŻEROMSKI, 1926, S. 216) – PUNKT ZWROTNY W ZROZUMIENIU MIEJSCA CZŁOWIEKA WE WSZECHŚWIECIE

Częścią wystawy był egzemplarz najważniejszego dzieła Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium (O obrotach sfer niebieskich)*, wydany w 1543 roku, który na co dzień znajduje się w National Maritime Museum, Greenwich (Narodowe Muzeum Morskie w Greenwich) w Londynie (Niepodległa, 2021) wraz z instrumentami astronomicznymi z XV wieku – oryginalnym astrolabium z 1486 roku i kopią torquetum (Alma Mater, 2021) ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, a także autoportret Matejki i wstępne szkice – studium „Kopernik, rozmowy z Bogiem” z Muzeum Narodowego w Krakowie (Gov.pl, 2021). Opisy do wystawionych przedmiotów przygotowano w języku polskim i angielskim (Bojdo, 2021).



8. PUBLIKACJE O WYSTAWIE W ANGIELSKIEJ PRASIE; „DZIENNIK POLSKI” (PATRON MEDIALNY KONKURSU), 2021

*Chcieliśmy, żeby „Kopernik” Jana Matejki stał się początkiem szerszej prezentacji polskiego malarstwa w The National Gallery w Londynie. [...] Kopernik ułatwił zapoznanie publiczności The National Gallery z Matejką. Ten obraz nam pozwala opowiedzieć za jednym razem kilka historii – o Koperniku, o Matejce, o tym, co Matejko o nim mówił, a przy tym to niesamowicie ekspresyjny obraz. Mam nadzieję, że w rezultacie wystawy Matejko stanie się nazwiskiem, które ludzie będą mieli w pamięci*

– powiedział Gabriele Finaldi, dyrektor najważniejszej w Wielkiej Brytanii galerii malarstwa na pokazie dzieła dla prasy (Baczyński, 2021). Natomiast Marta de Zuniga mówiła:

*Apetyt na współpracę jest, apetyt na pokazanie polskiej sztuki w Wielkiej Brytanii, nie tylko w The National Gallery, jest i my jako polskie instytucje będziemy robić wszystko, żeby te kolejne wystawy dochodziły do skutku.*

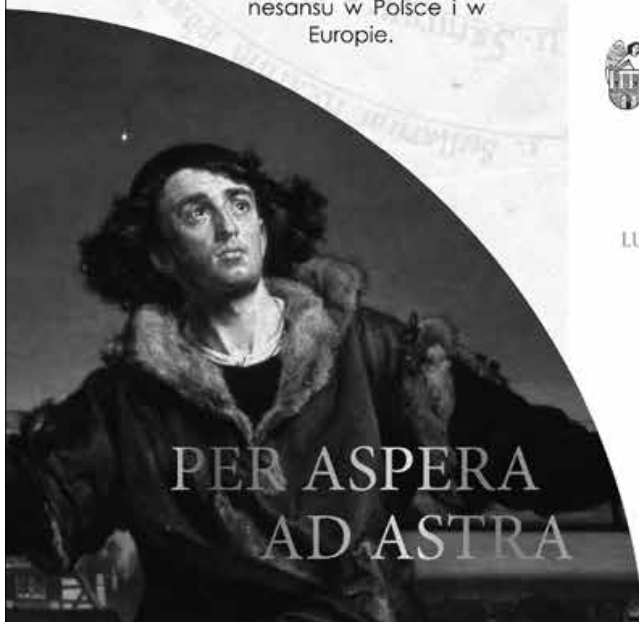
Wystawa cieszyła się wielkim zainteresowaniem. Można było przyrzeć się zapowiedziom ekspozycji w telewizji oraz usłyszeć je w radiu. Artykuły promujące wystawę ukazały się m.in. w „Dzienniku Polskim”, „Time Out”, „Apollo” „The Sunday Times”, „Evening Standard”, „The Guardian” i na portalach internetowych. Informacje o *mistrzu malarstwa i rewolucjonście astronomii* (Laszczyk, 2021) można było zauważyć we wszystkich kanałach komunikacji Polaków na Wyspach (Bojdo, 2021).

# O KONKURSIE

Konkurs na Portret Mikołaja Kopernika skierowany jest do uczniów polskich szkół za granicą. Odbywać się będzie w dniach 21 maja - 15 lipca 2021 podczas wystawy obrazu Jana Matejki pt. *Astronom Kopernik* w The National Gallery w Londynie. Jest to pierwsza wystawa polskiego dzieła sztuki w największej i najbardziej prestiżowej galerii w Wielkiej Brytanii.

Dyrektor The National Gallery, dr Gabriele Finaldi napisał: *Kiedy Matejko namalował obraz chciał pokazać dlaczego Kopernik był tak ważną osobą. Pragnął uczcić jego wkład do kultury europejskiej i w zrozumienie naszego miejsca w świecie. Gdy dzieci i młodzież będą malowały portret, one również mogą snuć refleksje na temat cudów kosmosu i dlaczego Kopernik nadal jest dla nas tak ważny.*

W szerszym kontekście Konkurs będzie przyczynkiem do nauki o dziele Kopernika: *De revolutionibus orbium coelestium* oraz epoce renesansu w Polsce i w Europie.



PER ASPERA  
AD ASTRA

## PATRONAT HONOROWY

THE  
NATIONAL  
GALLERY

**Dr Gabriele Finaldi**  
Dyrektor The National Gallery  
w Londynie



Ambasador  
Rzeczypospolitej Polskiej  
w Zjednoczonym Królestwie  
Wielkiej Brytanii  
i Irlandii Północnej

**Prof. Arkady Rzegocki**  
Ambasador RP  
w Zjednoczonym Królestwie  
Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej



Konsulat Generalny  
Rzeczypospolitej Polskiej  
w Edynburgu

**Ireneusz Truszkowski**  
Konsul Generalny RP  
w Edynburgu



**Prof. Wojciech Falkowski**  
Dyrektor Zamku Królewskiego  
w Warszawie



**Wit Karol Wojtowicz**  
Dyrektor Muzeum-Zamek  
w Łańcutcie



Akademia Sztuk Pięknych  
im. Jana Matejki w Krakowie  
1818

**Prof. dr hab. Andrzej Bednarczyk**  
Rektor Akademii Sztuk Pięknych  
w Krakowie



AKADEMIA  
SZTUK  
PIĘKNYCH  
W GDAŃSKU

**Dr hab. Krzysztof Polkowski**  
Rektor Akademii  
Sztuk Pięknych w Gdańsku



Prezydent Miasta Torunia  
**Michał Zaleski**

**Michał Zaleski**  
Prezydent  
Miasta Torunia



FUNDACJA KSIĄŻĄT  
LUBOMIRSKICH

Fundacja  
Książąt  
Lubomirskich



Towarzystwo  
Krzewienia Oświaty  
Polskiej w Danii



Związek Nauczycieli  
Języka Polskiego i Pedagogów  
w Niemczech

## 6. PĘDZLEM UCZYĆ I BUDZIĆ NADZIEJĘ (SZYMA, 1942) – KONKURS NA PORTRET MIKOŁAJA KOPERNIKA

**P**rzelom kopernikański, który na zawsze zmienił obraz kosmosu i naszego w nim miejsca, zarówno inspiruje uczniów do samodzielnego poznawania świata, jak również godnie honoruje astronoma na portretach namalowanych przez utalentowane dzieci.

Aby ukazać polskiej młodzieży postać uczonego o światowej sławie i wywołać poczucie dumy narodowej, że jesteśmy Polakami, Fundacja Portretu, Zakład Dydaktyki Polonijnej Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie oraz Polska Macierz Szkolna ogłosili konkurs dla uczniów szkół polonijnych i polskich za granicą pt. „Portret Mikołaja Kopernika”. Inspiracją dla tradycyjnej sztuki w kulturze portretu było motto: *Per aspera ad astra – Przez trudy do gwiazd*. Organizacja wydarzenia zbiegła się w czasie z prezentacją obrazu autorstwa Jana Matejki pt. „Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem”. Patriotyczną inicjatywą adresowaną do młodzieży swoim mecenatem objęła wicemarszałkini Sejmu RP Małgorzata Gosiewska (Tydzień Polski, 2021), międzynarodowy konkurs swym patronatem objął m.in. Jego Magnificencja rektor krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych prof. dr hab. Andrzej Bednarczyk. Honorowy patronat nad konkursem objął Jego Królewska Wysokość Edward, książę Kentu. Stałym współpracownikiem Fundacji Renesansu Portretu Barbary Hamilton od chwili jej utworzenia jest prorektor ds. współpracy dr hab. Bartłomiej Struzik prof. Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie.

Jednym z członków jury była lady Marina Windsor, która tak opisuje swoje wrażenia z pracy przy ocenie nadesłanych portretów:

*Byłam wzruszona, gdy poproszono mnie o pomoc w wyborze najlepszych prac z tej niesamowitej kolekcji obrazów tak wielu genialnie utalentowanych młodych artystów. To było wielkie wyzwanie, ponieważ wszystkie portrety były na swój sposób wyjątkowe. Sztuka jest istotną częścią ludzkiego doświadczenia i ma ogromny wpływ na młodych ludzi, pomagając im w odnajdywaniu form wyrażania się. Każdemu z tych młodych twórców życzę powodzenia i gorąco zachęcam do kontynuowania artystycznych poszukiwań (Windsor, 2021).*

Konkurs na portret Mikołaja Kopernika odbywał się od 21 maja do 15 lipca 2021 roku podczas wystawy obrazu Jana Matejki pt. „Astronom Kopernik” w The National Gallery w Londynie. Ogłoszenie wyników na stronach internetowych organizatorów i facebookowych zamieszczono 22 sierpnia 2021 roku. Konkurs cieszył się niesamowitym powodzeniem i oryginalnością młodych



10. JEDNA Z UCZENNIC POLSKIEJ SOBOTNIEJ SZKOŁY PRZEDMIOTÓW OJCZYSTYCH IM. T. ARCISZEWSKIEGO W LONDYNIE, KTÓRA WYKAZAŁA ZAINTERESOWANIE POSTACIĄ WIELKIEGO ASTRONOMA W ZWIĄZKU Z PREZENTACJĄ SŁYNNEGO OBRAZU JANA MATEJKI. ZBIORY PRYWATNE JOANNY OGORZAŁEK

twórców. Ponad 510 polskich dzieci z całego świata nadesłało swoje prace, spośród których jury w międzynarodowym składzie wskazało laureatów (Świeżewski, 2021).

Wykaz 50 placówek edukacyjnych, które wzięły udział w konkursie plastycznym pt. „Portret Mikołaja Kopernika”:

- Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. Matki Boskiej Częstochowskiej „Devonia” w Londynie, Anglia
- PSS na Forest Hill w Londynie, Anglia
- PSS im. A. Mickiewicza w Blackburn, Anglia
- Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. św. Kazimierza w Nottingham, Anglia
- Polska Szkoła im. F. Chopina w Southampton, Anglia
- Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. M. Konopnickiej w Londynie, Anglia
- Polska Szkoła im. W. Szymborskiej w Tunbridge Wells, Anglia
- Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. M. Skłodowskiej-Curie, Putney-Wimbledon, Anglia
- Polska Szkoła im. św. Królowej Jadwigi Forest Gate, Ilford, Anglia
- PSS Przedmiotów Ojczystych im. T. Kościuszki na Ealingu, Londyn, Anglia
- Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. S. Kostki w High Wycombe, Anglia
- PSS im. A. Mickiewicza w Enfield, Anglia
- PSS im. M. Kopernika w Birmingham, Anglia
- PSS im. W. Szymborskiej w Banbury, Anglia
- PSS im. J. Brzechwy, Stratford-upon-Avon, Anglia
- Polska Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. I. J. Paderewskiego w Romford, Anglia
- Szkoła Przedmiotów Ojczystych im. T. Arciszewskiego w Londynie, Anglia
- PSS pod patronatem SPK w Edynburgu, Szkocja
- Szkoła Języka Polskiego i Kultury w Motherwell, Szkocja
- Polskie Szkoły Internetowe Libratus, Polska
- Szkoła Podstawowa i Przedszkole im. G. Przeczka, Czechy
- PSP Sucha Górna, Czechy
- Polska Szkoła im. C. Miłosa w Pakienie, Litwa
- Liceum im. A. Mickiewicza w Wilnie, Litwa
- Gimnazjum w Trokach, Litwa
- Gimnazjum im. św. Jana Pawła II w Wilnie, Litwa

- Gimnazjum im F. Ruszczyca w Rudominie, Litwa
- Szkoła Podstawowa w Kiwizkach, Litwa
- Gimnazjum im. S. Moniuszki w Kowalczukach, Litwa
- Szkoła sobotnio-niedzielną przy Stowarzyszeniu Polaków w Mikołajowie, Ukraina
- PSS w Craigavon, Irlandia
- Szkoła Języka i Kultury Polskiej przy AIPP w Padwie, Włochy
- Szkoła Polska przy Ambasadzie RP w Madrycie, Hiszpania
- Polska Szkoła Forum w Madrycie, Hiszpania
- Szkoła Języka Polskiego Paralimni, Cypr
- Szkoła Polska im. A. Mickiewicza w Paryżu, Francja
- Szkoła Polska im. Jana III Sobieskiego przy Ambasadzie RP w Wiedniu, Austria
- Szkoła Polska przy Konsulacie Generalnym RP w Monachium z siedzibą w Remseck, Niemcy
- Szkoła Języka i Kultury Polskiej przy Polskiej Misji Katolickiej w Dreźnie, Niemcy
- Katolicka Szkoła Podstawowa Bonifatiuschule w Hanowerze, Niemcy
- Szkoła Sankt Ansgar w Nørrebro, Kopenhaga, Dania
- Stowarzyszenie „Dom Polski” w Bielcach, Mołdawia
- Związek Organizacji Polskich „Jedność”, Krasnodar, Rosja
- Art-Studio „Mahaon”, Rosja
- Szkoła Polonijna przy PSKO „Odrodzenie” w Biszkeku, Kirgistan
- Pierwsze Polskie Przedszkole w Kazachstanie
- Karagandyjskie Obwodowe Stowarzyszenie Polaków „Polonia” Kazachstan
- Stowarzyszenie „Świetlica Polska” w Taszkencie, Uzbekistan
- Polska Szkoła im. M. Kopernika w Niles, USA
- Polska Szkoła Doksztalająca im. Z. Herberta w Copiague, NY, USA

Portal British Poles wraz z „Tygodnikiem Polskim” byli patronami medialnymi konkursu (British Poles, 2021). Wybrane prace plastyczne zostały opublikowane w albumie *on-line* oraz zaprezentowane 12 września 2021 roku na wystawie w Ognisku Polskim w dzielnicy South Kensington w Londynie.

17 września 2021 roku na łamach „Dziennika Polskiego” ukazał się artykuł przedstawiający laureata pierwszej nagrody w konkursie. Otrzymał ją Radosław Dudzik, lat 16, z Southampton, którego dzieło okazało się najbardziej wiernym i klasycznym portretem Kopernika. Drugą nagrodę przyznano *ex aequo*: Mai Cebuli, lat 17, z Cypru oraz Weronice Kowalczyk, lat 17, z Reading. Trzecią na-



11. PORTRETY LAUREATÓW KONKURSU Z ICH DZIEŁAMI. STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.BRITISHPOLES.UK/PRZEZ-TRUDY-DO-GWIAZD-WIELKI-SUKCES-KONKURSU-NA-PORTRET-MIKOLAJA-KOPERNIKA/](https://www.britishpoles.uk/przez-trudy-do-gwiazd-wielki-sukces-konkursu-na-portret-mikolaja-kopernika/), DOSTĘP 21 VIII 2023

grodę, również *ex aequo*, otrzymali: Daniela Burger, lat 14, z Londynu, Miriam Lisztwan, lat 13, z Czech oraz Dominika Karaseviciute, lat 16, z Litwy (Golińska, 2021).

Beata Howe, kierownik Zakładu Dydaktyki Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, skomentowała konkurs na łamach prasy:

*Arcydzieło Jana Matejki „Rozmowy z Bogiem, Mikołaj Kopernik”, które było inspiracją do Konkursu na Portret Kopernika, nie zawiodło. Nauka i sztuka podały sobie ręce. Dla uczniów szkół polonijnych stało się przyczynkiem do zachwytu nad polskim malarstwem historycznym, do pogłębienia własnej wiedzy na temat osiągnięć Polaków oraz sposobem na ekspresję swoich przeżyć poprzez sztukę. Nadesłane portrety wzruszają swoją oryginalnością wykonania i stanowią skarbnicę talentów młodych Polaków, którzy biorąc udział w Konkursie połączyli swoje polskie korzenie oplatające cały świat i zjednoczyli się w podkreśleniu swojej tożsamości narodowej (Howe, 2021).*

## 6. POCZUCIE TOŻSAMOŚCI I DUMY NARODOWEJ – WNIOSKI

**D**ziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalność naszego środowiska. Tworząc pozytywny wizerunek Polaków i ich kraju za granicą, napędza





12. PRZEZ TRUDY DO GWIAZD. WIELKI SUKCES KONKURSU NA PORTRET MIKOŁAJA KOPERNIKA. LAUREACI KONKURSU. STRONA INTERNETOWA: [HTTPS://WWW.BRITISHPOLES.UK/PRZEZ-TRUDY-DO-GWIAZD-WIELKI-SUKCES-KONKURSU-NA-PORTRET-MIKOLAJA-KOPERNIKA/](https://www.britishpoles.uk/przez-trudy-do-gwiazd-wielki-sukces-konkursu-na-portret-mikolaja-kopernika/), DOSTĘP 21 VIII 2023

nas duma i patriotyzm. Kreowanie i promowanie kultury w dzisiejszym zglobalizowanym i interaktywnym świecie wiąże się nieodłącznie z korzystaniem z mediów i technologii cyfrowych (Unia Europejska, 2023). Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu dzieł sztuki i ich twórców czy pogłębienie wiedzy na temat astronomii oraz osiągnięć Polski w tej dziedzinie jest pewnego rodzaju wychowaniem estetycznym, które zachęca do zaprzyjaźnienia się młodego człowieka z kulturą i sztuką. Dzięki twórczej aktywności osoby proinnowacyjne lepiej sobie radzą w szkole i w życiu. Kreatywność motywuje i nagradza. Rezultatem może być zwiększona ciekawość tematem, inspiracja i fascynacja Wielkimi Polakami.

Łącząc trzy ważne zagadnienia: kulturę, edukację i sztukę, nasuwają się następujące wnioski:

- Kopernik jako bohater obrazu Jana Matejki

Z okazji wystawy obrazu Jana Matejki „Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem”, PSS przybliżyły postać astronoma i epokę związaną w wybitnym humanistą, jasno kreując indywidualium, którego uczeń nigdy nie zapomni.

- Kopernik jako jeden z Wielkich Polaków

Uczeń polonijny bazując na wiedzy podanej w podręcznikach, uwzględnia twórczość najwybitniejszego astronoma wszechczasów, przedstawia geniusza jako wielkiego Polaka.

▪ Indywidualność przemożnego talentu: Mikołaj Kopernik i Jan Matejko

Uczniowie polskich szkół za granicą, mierząc się z tematem historycznym jednego z najsłynniejszych dzieł Matejki, w swoich pracach wykonanych na konkurs nawiązali do stylu portretu danej epoki, dodając symboliczny przedmiot związany z życiem przedstawianej osoby. Część młodych talentów uwspółcześniło portret Mikołaja Kopernika, przełamując dawne schematy malarskie.

## BIBLIOGRAFIA

Alma Mater, (2023). Obraz Jana Matejki z kolekcji UJ w The National Gallery w Londynie. Strona internetowa: [https://issuu.com/alma-mater/docs/alma\\_mater\\_224/s/12404479](https://issuu.com/alma-mater/docs/alma_mater_224/s/12404479), dostęp 21 VIII 2023.

Baczyński M. (2023). Kopernik Matejki wystawiony w londyńskiej National Gallery. Pierwszy polski obraz w historii. Strona internetowa: [www.britishpoles.uk](http://www.britishpoles.uk), dostęp 23 III 2023.

Bogucki J. (1956). *Jan Matejko*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Popularno-Naukowe „Wiedza Powszechna”.

Bojdo S. (2023), Wszystkie światła na Kopernika. Strona internetowa: <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2021/Przewodnik-Katolicki-24-2021/Kultura/Wszystkie-swiatla-na-Kopernika>, dostęp 20 VIII 2023.

Gapińska A., Mackenzie E. (2023). Międzynarodowa Konferencja Kwietniowa PUNO w Londynie, Mikołaj Kopernik i jego wpływ na życie i naukę – historycznie i współcześnie. Program Konferencji, Sesja III. Londyn: PUNO. Strona internetowa: <https://puno.ac.uk/konferencje/xiii-konferencja-kwietniowa/>, dostęp 5 III 2024.

Golińska I. (2021) Przez trudy do gwiazd. Wielki sukces konkursu na portret Mikołaja Kopernika. Strona internetowa: <https://www.britishpoles.uk/przez-trudy-do-gwiazd-wielki-sukces-konkursu-na-portret-mikolaja-kopernika>, dostęp 5 III 2024.

Gov.pl (2021). Serwis rządowy Rzeczypospolitej Polskiej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/libia/wystawa-jednego-z-najslynniejszych-dziel-jana-matejki-pt-astronom-kopernik-czyli-rozmowa-z-bogiem-w-national-gallery-w-londynie,2021>, dostęp 6 III 2024.

Howe B. (2021). Portret Mikołaja Kopernika. Komentarze i uwagi jurorów i mecenasów Konkursu, fragment. *Tydzień Polski*, Londyn, nr 36, s. 5.

Laszczyk D. (2021). Matejko pierwszym w historii polskim artystą w The National Gallery w Londynie. Strona internetowa: <https://kmag.pl/article/matejko-pierwszym-w-historii-polskim-artysta-w-the-national-gallery-w-londynie>, dostęp 21 V 2021.

- Lubicki L. (2023). Matejko i Kopernik, strona internetowa: <https://historia.dorzeczy.pl/xix-wiek/403024/jan-matejko-i-mikolaj-kopernik-obraz-matejki-z-kopernikiem-w-rolu-glownej.html>, dostęp 10 II 2023.
- Łepkowski E. (1938). *Jan Matejko 1838–1893*, seria „Imago Poloniae”, cykl „Mistrzowie”. Kraków: Wyd. S. A. Krzyżanowski.
- Niedziński B. (2021). Już można oglądać wystawę „Kopernik Matejki” w The National Gallery. Strona internetowa: <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/juz-mozna-ogladac-wystawe-kopernik-matejki-w-national-gallery>, dostęp 17 II 2023.
- Niepodległa (2020). Astronom Kopernik w Londynie. Wyjątkowa ekspozycja dzieła Jana Matejki w National Gallery. Strona internetowa: [www.niepodlegla.gov.pl](http://www.niepodlegla.gov.pl), dostęp 12 II 2023.
- Niepodległa (2021). Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem. Jan Matejko w Londynie. Strona internetowa: [niepodlegla.gov.pl](http://niepodlegla.gov.pl), dostęp 17 II 2023.
- Petelscy E. i C. (1973). Kopernik, Telewizja Polska, TVP Nauka, film zrealizowany w Zespole Filmowym „Iluzjon”. Strona internetowa: <https://www.filmpolski.pl/fp/index.php?film=12309>, dostęp 17 II 2023.
- Rafalski J. (2023). Dzień na świecie, TVN24 BiS, Astronom, centrum popularyzacji kosmosu, planetarium Toruń, Kijek w kosmosie, emisja programu 2 III 2023. Strona internetowa: <https://tvn24.pl/go/programy,7/kijek-w-kosmosie-odcinki,607116/odcinek-62,S00E62,1007876>, dostęp 5 III 2024.
- Sonik L. (1999). *Jan Matejko*, seria: Wielcy Malarze. Ich życie, inspiracje, dzieło, nr 27. Siechnice: Eaglemoss Polska.
- Szyma T. (1948). Jan Matejko. Strona internetowa: [slideplayer.pl/slide/10168901/](http://slideplayer.pl/slide/10168901/), dostęp 10 II 2023.
- Świeszewski M. (2021). Portret Mikołaja Kopernika. Komentarze i uwagi jurorów i mecenasów Konkursu, fragment. *Tydzień Polski*, Londyn, nr 36, s. 5.
- The National Gallery (2020). Conversations with God: Jan Matejko’s Copernicus, 2020. Strona internetowa: <https://www.nationalgallery.org.uk/about-us/press-and-media/press-releases/conversations-with-god-jan-matejko-s-copernicus>, dostęp 5 III 2024.
- Unia Europejska (2023). Kultura. Strona internetowa: [https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/culture\\_pl](https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/culture_pl), dostęp 5 III 2024.
- Windsor M. (2021). Portret Mikołaja Kopernika. Komentarze i uwagi jurorów i mecenasów Konkursu, fragment. *Tydzień Polski*, Londyn, nr 36, s. 5.
- Woroch M. (2021). Jan Matejko po raz pierwszy w The National Gallery. Brytyjczycy mogą poznać polskiego artystę. Strona internetowa: <https://fakty.tvn24.pl/fakty-o-swiecie/londyn-the-national-gallery-poswiecilo-wystawe-janowi-matejce-ra1061039-6792819>, dostęp 22 VIII 2023.

Zespół w Polityce (2021). Kopernik Matejki w The National Gallery! Chcielibyśmy, by stał się początkiem szerszej prezentacji polskiego malarstwa. Strona internetowa: <https://wpolityce.pl/kultura/551510-kopernik-jana-matejki-w-the-national-gallery-w-londynie>, dostęp 10 II 2023.

Zuniga M. de (2021). Kopernik rozmawiający z Bogiem Matejki przyciąga tłumy do Londynu. Strona internetowa: [pl.aleteia.org](http://pl.aleteia.org), dostęp 10 II 2023.

Żeromski S. (1926). Wiatr od morza. Strona internetowa: [https://pl.wikisource.org/wiki/Wiatr\\_od\\_morza/Kopernik](https://pl.wikisource.org/wiki/Wiatr_od_morza/Kopernik), dostęp 21 VIII 2023.

---

JOANNA OGORZAŁEK

*FOR WHAT COULD BE MORE BEAUTIFUL  
THAN THE HEAVENS, WHICH CONTAIN  
ALL BEAUTIFUL THINGS.*

„ASTRONOMER COPERNICUS”  
AT THE LONDON NATIONAL GALLERY  
AND AT THE POLISH HEARTH CLUB

SUMMARY

The monumental work, exhibited from May 21 to August 30, 2021, at a prestigious British cultural institution, was favoured by its own daily arrangement of the planets. The National Gallery and the Polish Cultural Institute in London, with the support of The Capricorn Foundation and the „Independent” Programme Office, made the right decision to present to guests in Trafalgar Square outstanding artists from outside Great Britain, whose work deserves to be discovered and shown to an international, wide audience. The organizers of the exhibition wrote, that *telling about a forgotten piece of Polish art, Polish heritage, must begin with Matejko.*

The temporary exhibition was celebrated two eminent Poles: Nicolaus Copernicus, a Renaissance astronomer, creating a completely new, real truth about the arrangement of the cosmos, and Jan Matejko, *the most outstanding and widely valued painter*, who shared creative genius and passion for science.

This amazing order of the world and the discovery of the real sky not only raised the hope of man, who could reach the farthest corners of the vast universe with his own mind, which became a contribution to the admiration of Polish historical painting and an excellent idea for expression among students of Polish schools.

Growing curiosity and a pretext for reflection and discussion around Copernicus' work *De revolutionibus orbium coelestium*, were briefly but accurately published in the media, in the press and recommended on television. The author, being an active and passive member of the researched community, analysed both honourable and exciting events using virtual ethnography.

**Keywords:** Nicolaus Copernicus, Jan Matejko, National Gallery in London, Institute of Polish Culture in London, The Association of The Friends of Polish Children in London, Tomasz Arciszewski Polish Saturday School in London, virtual ethnography